

**УЧИТЕЉ И ПИСАЦ ЈОКСИМ СТ. МАРКОВИЋ
(1851-1888)**

Јоксим Ст. Марковић, просветни радник и књижевни стваралац, отац песникиње Данице Марковић, рођен је у драгачевском селу Негришори 5. по старом, односно 17. новембра 1851. године по новом календару, од оца Стјепана и мајке Филипе-Милице, као четврто од петоро деце, колико су их његови родитељи имали. Од Јоксима су била старија два брата и једна сестра, а друга сестра била је млађа. Рођен је у задружној породици четворице браће у којој је Јоксимов отац као најстарији био старешина, која је приликом пописа становништва и имовине 1863. године имала 24 члана и спадала је у имућније у селу.

Јоксим је основну школу завршио у Гучи, а шест разреда и учитељску школу у Крагујевцу. После завршених шест разреда гимназије две године је радио као учитељ. Пошто је изабран за државног питомца (о чему је Начелство Ужичког округа известило 5. октобра 1872. известило министра) уписао се у учитељску школу, а у току друге школске године умро му је отац. Следеће године, у октобру 1874. када је био ученик трећег (завршног) разреда, у школи је дошло до побуне ученика због лоше хране у школском интернату. Незадовољство су изразили ученици другог разреда, после искључења једног ученика, а протесту су се прикључили и ученици трећег разреда, међу којима је био и Јоксим. Било је претећих и увредљивих речи, упућених директору и наставницима школе, после чега је дошло до искључења још шест ученика, међу којима је био и Јоксим. Паузу између две школске године провео је у родним Негришорима учећи, посећивао је месну школу, где је држао предавања ученицима. У току следеће школске године поднео је две молбе, прву 10. новембра 1875. заједно са Јанком Караматићем, такође искљученим заједно с њим претходне школске године. За наставак школовања Караматић је примљен, а Јоксим одбијен. Другу молбу је поднео дванаест дана касније прилажући уверења о владању од негришорске и крагујевачке општине, као и од негришорског учитеља Јована Протића о раду у школи, а захтев су писмено поднели и ученици школе, уз претњу, да ће они напустити школу ако се Јоксим не прими. Нови заступник директора и наставнички збор донели су одлуку да се Марковић прими и о томе је извештен министар просвете од кога је тражена сагласност из бојазни да не дође до нереда. Међутим, министар није одобрио њихову одлуку, већ је одлучио да Јоксим на крају школске године полаже испите, истичући да, ако опстанак и ред у школи зависе од једног искљученог ученика, онда се доводи у питање питање ауторитет школе и професора. Заступник директора је поново тражио да се Јоксим прими у школу, мада је већ био 19. јануар 1876. и школска година је увелико пролазила. Ипак, на крају школске године завршио је учитељску школу. Јоксим је био добар ученик, што се види из његових документа. У дргом разреду је имао одличне оцене из: науке хришћанске, методике, психологије, опште историје, појања и гимнастике, а врло добре из: српско-словенског, немачког, хемије, алгебре и физике.

Учитељевање

По завршеном шестом разреду гимназије, обратио се министру просвете да га постави за учитеља. Постављен је 3. септембра 1870. за привременог учитеља десете класе у златиборској Белој Реци. За време бављења у школи поднео је у новембру 1871. извештај министру о стању у својој школи. Следеће године наставио је школовање, а седам година касније 1879. у једној зимској ноћи изгорела је школа у којој је као учитељ провео две школске године.

По завршетку учитељске школе избио је српско-турски рат 1876. године и школе нису радиле. Од 24. јануара до 23. јула 1877. радио је у војној фабрици у Крагујевцу као дијурниста.

Исте године, 26. јула, поднео је молбу министру просвете за постављење, које је и уследило 1. августа за привременог учитеља десете класе, а 19. августа 1877. за сталног учитеља осме класе у трећем и четвртном разреду основне школе у Чачку. У манстиру Дивостину код Крагујевца венчао се 23. октобра 1877. године са Милевом, кћерком пок. Софронија Петровића из Крагујевца. Наредне године, 31. јула затражио је вишу класу, а 11. октобра поднео министарству извештај о стању у школи, из кога се види да има у трећем 24, а у четвртном разреду 18 ученика, укупно 42. Годину дана касније у трећи и четврти разред уписано је 72 ученика, а учионица је била мала за толики број ђака, па је затражио да се разреди раздвоје и постави још један учитељ. У општини нису били вољни да прихвате овај предлог због штедње, иако је Марковић имао подршку од окружног начелника. Уследила је жалба општинске власти министру на учитеља који не може да ради са толиким бројем ђака, не узимајући у обзир његово упозорење да у тако малом простору не може да се дишег и уједно су тражили његов премештај у интересу науке овдашње младежиг, али, уз ограду, да ће општина прихватити сваку одлуку коју министар донесе. Министар је имао у виду и мишљење окружног начелника, који је заступао став да ниједан учитељ у округу не треба да има више од 60 ђака, па је поставио још једног учитеља, а Марковића 24. септембра одредио за учитеља трећег разреда. Али, министар је удовољио и захтеву општине, па је пет дана касније донео решење о његовом премештају у Пирот и унапредио га у седму класу. Марковић је 4. октобра поднео молбу тражећи петнаестодневно одсуство због порођаја жене, које је министар одобрио, пошто му се 1. октобра родила кћерка Даница, касније учитељица и позната песникиња. Тражио је 11. октобра још 15 дана одсуства, које три дана доцније министар није одобрио, јер га је у међувремену 11. октобра преместио у Горњи Милановац. За време учитељевања у Чачку родиле су му се две девојчице Зорка и Даница. Старија Зорка рођена је 15. новембра 1878. и живела је свега шест дана (умрла је 21. новембра). У мају 1879. био је венчани кум свом школском другу Срећку Ђурићу, учитељу у Мојсињу. Као учитељ био је активан у Учитељском удружењу, па је као члан управе поздравео 15. јула 1882. прву учитељску скупштину у Краљевини Србији на којој је за председника изабран Јован Југовић.

У решењу о премештају у Горњи Милановац написано је погрешно да је постављен за учитеља осме класе, па је окружно начелство тражило објашњење од Министарства у коју је класу постављен и добијен је одговор да је грешком уместо седме класе уписана осма. У Горњем Милановцу био је добар учитељ, што на крају школске 1879/80. године, после годишњег испита сведочи оцена Михаила Марковића, професора Прве ниже гимназије београдске, изасланика Министарства просвете, који је оценио његов рад следећим речима:

„Јоксим Марковић, учитељ I разреда.

Уписало се 34, на испиту 30.

У овој школи изванредан успех. Доиста овде не зна човек да ли више да се диви разборитости дечјој или знању и лакости у одговорима. Чита се већ сасвим

лепо. Пише тако, да ми се чини, да никад лепше не могу ни писати; дужим писањем могу брже писати, али лепше готово није могуће. Разликују не само именице, него сва имена. Рачунају са свим лако и брзо и потпуно разумевајући и са више од 2 десетице. Науку хришћанску и знају и разумеју. Сав успех достигнутог без икаквог умора за децу.

Овакав успех, у свему потпуно одличан, могао је постићи човек, који је одлично спреман и који прати развитак и напредак наставе и школе у свету. Овим је зацело заслужио нарочито одликовање.“ После оваквих лепих речи сваки коментар је сувишан.

Двадесетог јула те године постављен је за учитеља трећег и четвртог разреда у истој школи. У Горњем Милановцу изабран је за одборника, уз одобрење министра просвете, које је стигло на захтев Начелства Рудничког округа. Повољна оцена о раду у претходној школској години била је добра препорука за премештај у Београд, па је Марковића министар поставио 5. децембра 1880. за учитеља првог разреда мушке основне школе код Саборне цркве у Београду, унапредивши га у шесту класу. Телеграм о премештају у Београд није стигао у руке Марковићу, па је вођена истрага, неуспешно, јер обавештење није пронађено. Премештај му је саопштен тек 22. децембра те године. Неколико дана касније, 3. јануара 1881. премештен је за учитеља трећег разреда основне школе на Теразијама. У тој школи је остао више од две године, јер је 18. марта 1883. премештен за учитеља првог разреда школе код Саборне цркве. Шеснаестог фебруара 1883. постављен је за управитеља мушке и женске школе на Дорћолу и Јалији, али је на његов захтев из здравствених разлога разрешен 5. марта. У то време годишња плата му је била 1300 динара. У истој школи је тада радио Јован Југовић, који је тридесетак година раније био учитељ у Чачку, отац Живка Југовића, познатог сликара, рођеног у Чачку. Своју учитељску каријеру Јоксим Марковић завршио је 31. децембра 1884, када је указом постављен за писара прве класе Министарства за просвету и црквених послова.

Рад у Министарству

Приликом ступања на рад у Министарство, пошто је имао 32 године, један месец и 26 дана старости, морао је да уплати 171,30 динара у Фонд пензиони и удовички за две године, један месец и 26 дана, што је и учинио, о чему је Управа фондова обавестила Министарство 18. јуна 1885. године. Као писар радио је до 7. јула 1888, када је постављен за статистичара четврте класе тог министарства, а 26. августа те године за референта за црквене послове у Министарству просвете и црквених дела са платом од 2500 динара годишње, а 12. октобра унапређен је са платом од 3000 динара годишње, три дана пред смрт.

Ревизор

На основу показаних резултата у школском раду, Главни просветни савет кандидовао га је четири пута за ревизора основних школа, а министар просвете уважио предлоге. Први пут 1884. обавио је ревизију основних школа у Београдском округу, другу 1885. у срезovima: Пожаревачком, Моравском и Млавском Пожаревачког округа, трећу 1887. у Шабачком округу, четврту 1888. у Ваљевском округу (без вароши Ваљева). Последњу ревизију, због болести није могао до краја да заврши, остало му је десет непрегледаних школа, па је замолио министра да пошаље друго лице да заврши ревизију. Ревизија је садржавала: годишње испите у школама; оцене учитеља, која је највише зависила од успеха ученика, и од које су следили

предлози за похвале, или казне у случају неуспеха; стању школске зграде, рад школског одбора и слично.

Рад у Главном просветном савету

Јоксим Марковић је уживао углед у Главном просветном савету, иако није био његов члан, па му је он повремено поверавао да оцени приспеле рукописе. На основу те оцене Савет је давао министру мишљење, да ли се прихвата, одбија, или да се изврше поправке. Тако му је поверено 1882. да оцени: вСрпски букварг, вСловенски букварг, вЧитанчиуг, вПрву читанкуг, вДругу читанкуг, вТрећу читанкуг и вЧитанку словенског језикаг за основне школе; 1885. рукописе: вКраљевина Србијаг од Николе Стојановића, вПопуларна геометрија за ученике основних и нижих разреда средњих школаг од Димитрија П. Петковића. Године 1882. поверено му је да са још двојицом просветних радника напише програм нове читанке за трећи разред основне школе.

Књижевни рад

Његов рад на овом пољу искључиво је везан за школство, све његове објављене књиге и радови су посвећени основним школама. Његов књижевни опус садржи оригиналне и преводачке тематске јединице.

Започео га је у Чачку, када је заједно са др Јарославом Кужељом, у то време варошким лекаром, преводио са немачког вХигијенуг од Багинског. Превод су упутили Министарству просвете 1881. године на оцену. Министар је спис 15. априла те године упутио Главном просветном савету на оцену, који се истог дана састао и за преглед рукописа одредио др Јована Валенту и др Лазу Стефановића, начелника Санитетског одељења Министарства унутрашњих дела. На седници Главног просветног савета, одржаној 21. октобра реферисао је др Стефановић, износећи да је поменуто дело читао у оригиналу, и притом дао неповољну оцену, наводећи: вда је превод до зла бога рђавг. Немогуће је утврдити да ли је таква оцена уследила зато што је понуђени превод представљао могућу сметњу референту, који је после неколико година објавио своју књигу вХигијенаг, или је он заиста био толико лош. Други референт др Валента сагласио се са претходником, што је Главном просветном савету било довољно да рукопис не одобри, уз образложење вне прима сег.

Марковић наставља да своје радове објављује у часописима вПросветни глсникг, који је издавало Министарство просвете и црквених послова и вУчитељг, чији је издавач било Учитељско удружење Краљевине Србије.

Најзначајније књиге Јоксима Марковића су вЖивотописи из најновије српске историјег и вСрпска историја за нижу основну школуг, које су једно време били уџбеници, прва за трећи, а друга за четврти разред основне школе. За вЖивотописег везана је занимљивост, да их је штампао без полицијског одобрења, па га је Управа града Београда тужила суду, о чему је известила Министарство просвете. Министар је упутио распис школама у коме је тражио да поднесу извештај о томе да ли у својим књижницама имају књиге које Министарство није одобрило. У извештају негришорског учитеља није било таквих књига осим вЖивотописаг, који је ту књигу добио од аутора, иначе свога рођака. Убрзо је Управа града повукла тужбу против Марковића.

Јоксим Марковић поднео је захтев 1884. да се вЖивотописиг одобре као школски уџбеник. Главни просветни савет је на својој седници 24. септембра поверио

књигу на оцену Димитрију Јовановићу, који је дао примедбе. Марковић је поступио по њима и поново се обратио Савету, а исти референт је на седници Савета 8. маја 1885. потврдио да су исправке учињене, па је Савет предложио министру да се може употребљавати као приручна књига у настави историје и географије. Књига је имала више издања, три је објавила његова удовица Милева, а 1891. у редакцији Стеве Д. Поповића изашла је као привремени уџбеник за трећи разред основне школе, као десето издање. Последње, четрнаесто, штампано је 1898. године.

вСрпска историјаг за нижу основну школу, такође је била школски уџбеник за четврти разред основне школе, изашла је у девет издања, а последње је штампано 1896. године у 8000 примерака. За осмо издање исправке је извршио академик Љубомир Љуба Ковачевић, а оцену књиге дао је Урош Благојевић 1889. године.

Болест и смрт

По преласку у Београд почео је да оболева, тако да је крајем 1882. године затражио одсуство због болести, које добија 30. марта 1883, да би ново одсуство тражио 31. маја. Двадесет осмог јула 1887. тражио је одобрење да месец и по дана излази ву 10 и по да би се купао у леденом купатилуг, што му је министар и одобрио. Такође му је одобрено и шестонедељно одсуство, вда би ишао на киселу водуг, које је тражио у јулу 1887. наводећи вда већ четири године болује од нерава и катара у стомаку и цревимаг. Приликом ревизије 1888. године у ваљевском округу разболео се и пре времена се вратио у Београд, где је и умро 15. октобра 1888. у тридесет седмој години живота. Иза себе је оставио удову Милеву и две кћерке Даницу и Љубицу, која се у међувремену родила. Надживела га је мајка Филипа-Милица, која је умрла 30. јануара 1891. године.

Библиографија

А. Књиге

1. Вежбања у српском језику. Познавање врста речи. За ђаке основних школа. Израдио Ј. Ст. М. - Београд. Штампa Медицијан и Кимпановић. 1887. Стр. Ш1Ћ + 74.
2. Вежбања у српском језику и познавање речи. За ученике ИИИ разреда основних школа. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Прерадио и према програму за основне школе удесио Стев. ШанЋ Д. Поповић. - Београд, штампано у Краљевско-српској државној штампарији. 1881. Стр.118.
3. Животописи из најновије српске историје. За омладину ниже основне школе израдио Јоксим Ст. Марковић. - Београд. Штампарија Задруге штампарских радника. 1883. Стр. ИВ +5-113.
4. Животописи из најновије српске историје. За омладину ниже основне школе израдио Јоксим Ст. Марковић. Седмо издање. - У Београду. Штампано у Краљевској српској државној штампарији. 1889. Стр. 124 са сл. Милева удова пок. Јокс. Ст. Марковића : Напомена Ш2 стрЋ.
5. Животописи из најновије српске историје. За омладину ниже основне школе израдио Јоксим Ст. Марковић. Девето издање. - У Београду. Штампано у Државној штампарији Краљевине Србије. 1890. Стр. 124 са сл. Ово издање приредила је Милева Јокс. Ст. Марковића. О догађајима и људима из Првог српског устанка.
6. Животописи из најновије српске историје за ИИИ разред ниже основне школе. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Под редакцијом Стев. Д. Поповића. Десето издање. Београд. 1891.

7. Животописи из најновије српске историје за ИИИ разред ниже основне школе. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Под редакцијом Стев. Д. Поповића. Једанаесто издање. Београд. 1893.
8. Животописи из најновије српске историје за ИИИ разред ниже основне школе. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Под редакцијом Стев. Д. Поповића. Дванаесто издање. У Београду. 1895.
9. Животописи из најновије српске историје за ИИИ разред ниже основне школе. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Под редакцијом Стев. Д. Поповића. Тринаесто издање. У Београду. 1897.
10. Животописи из најновије српске историје за ИИИ разред ниже основне школе. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Под редакцијом Стев. Д. Поповића. Четрнаесто издање. У Београду. 1898.
11. Историја Београда. ШПрештампано из Просветног гласникаЋ. Са додатком о Ђурђу Бранковићу. За потребу основне школе израдио Јоксим Ст. Марковић. - У Београду. ШИздање аутораЋ. Штампано у Државној штампарији. 1882. Стр. Ш1Ћ + 50. Цена 1/2 динара.
12. Мали рачунџија. Збирка рачунских задатака за ученике ниже основне школе. Израдио Ј. Ст. М. - Београд. ШИздање аутораЋ. Штампарија српске напредне странке. 1887. Стр. 95.
13. Мали рачунџија. Збирка рачунских задатака за ниже основне школе. Друго издање. Израдио Ј. Ст. Марковић, Београд-Ниш, 1887.
14. Писма о кући и школи намењена родитељима. Написао Јоксим Ст. Марковић. - Београд. ШИздање аутораЋ. Парна штампарија Задруге штампарских радника. 1883. Стр. 124. Цена 60 ин.
15. Предавања из најновије српске историје. Штампано у вПросветном гласникуг за 1881 год. Према садањој потреби основне школе поправљено у свему. Израдио Јоксим Ст. Марковић. - Београд. ШИздање аутораЋ. Штампарија Напредне странке. 1885. Стр. 96.
16. Српска историја за нижу основну школу. Израдио Јоксим Ст. Марковић. - Београд. Штампарија Напредне странке. 1886. Стр. 134
17. Српска историја за нижу основну школу. Израдио Јоксим Ст. Марковић. - Београд. Друго издање. - Београд. Штампарија Напредне странке. 1886. Стр. 134.
18. Српска историја за нижу основну школу. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Треће издање. - Београд. Прва удеоничка штампарија. 1887. Стр. 132.
19. Српска историја за нижу основну школу. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Пето издање. - Београд. Краљевско-српска државна штампарија. 1888. Стр. 129.
20. Српска историја за нижу основну школу. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Шесто издање. - ШБеоград-Ниш. В. Валожић. Д. ВаложићЋ. Краљевско-српска државна штампарија. 1890. Стр. 118. Приредила Милева удова пок. Јок. Ст. Марковића. Напомена Ш2 стр.Ћ.
21. Српска историја за нижу основну школу. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Седмо издање. - Београд. Краљевско-српска државна штампарија. 1880. Стр. 117.
22. Српска историја за нижу основну школу. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Осмо издање удешено према новом наставном програму за основне школе. - Београд. Штампано у Краљевско-српској Државној штампарији. 1892. Стр. 108. ШНаслов на корицамаЋ: Српска историја за ИВ разред основне школе. Угледало свет добротом др Јов. Ђурића.
23. Српска историја за нижу основну школу. Израдио Јоксим Ст. Марковић. Десето издање удешено према новом наставном програму за основне школе. - Београд.

- Издање Кр. Срп. Држ. штампарије. Штампано у Краљ. Српској државној штампарији. 1896. Стр. 124.
24. Јоксим Ст. Марковић. Српска историја за садашњу потребу ниже основне школе. Израдио Јоксим Ст. Марковић. - Београд. Штампарија Напредне странке. 1885. Стр. Ш1Ћ + ИИИ + 3-124.

Б. Радови

Просветни гласник

1. Историја и земљопис у ИИИ и ИВ разреду основне школе, ИИ, 1881. стр. 262.
2. Најновија историја Срба, ИИ, 1881. стр. 887.
3. Историја Београда, ИИ, 1881. стр. 887.
4. Гимнастика у основној школи, ИИИ, 1882, стр. 71.
5. Стање средњих и основних школа у Бугарској ШпреводЋ, ИИИ, 1882. стр. 395, 455.
6. Једна глава из Школске Хигијене, ИИИ, 1882. стр. 756, 796, 836, 876, 936; ИВ, 1883. стр. 23, 70, 115.
7. Карактерне слике из опште историје, по А. В. Грубе-у, ИВ, 1883. стр. 322, 371, 416, 455, 495, 532, 574, 619, 751, 795, 827, 875, 904, 940, 970; В, 1884. стр. 28, 92, 159, 207, 278; ВИ, 1885. стр. 35, 98, 169, 238, 308, 345, 360, 398, 446, 499, 564, 601, 637, 706, 777; ВИИ, 1886. стр. 34, 67, 93, 134, 179, 205, 250, 291, 329, 364, 410, 444, 525, 566, 604, 702, 744, 835, 873, 923, 955, 997; ВИИИ, 1887. стр. 4, 45, 132, 173.
8. Стање основних и средњих школа у Бугарској, ИВ, 1883. стр. 580.
9. Вежбање у говорењу Шпо захтевима очигледне наставеЋ, ИИ, 1888. стр. 83, 123, 157, 197.

Учитељ

1. Поштована браћо и другови, И, Ш1882Ћ. стр. 322.
2. Нови наставни план и програми у основној школи, ИИ, Ш1883Ћ стр. 534, ИИИ, Ш1884Ћ, стр. 4, 20.
3. Важност навикавања у васпитању, ИИИ, Ш1884Ћ, 59, 74.
4. Ревизија, ИИИ, Ш1884Ћ, стр. 209.
5. Скроман захтев, ИИИ, Ш1884Ћ, стр. 337.
6. Четири разреда, ИИИ, Ш1884Ћ, стр. 433.
7. Продужна школа, ИИИ, Ш1884Ћ, стр. 449.

Резиме

Јоксим Ст. Марковић (Негришори 1851 - Београд 1888), учитељ и писац књига и приручника за наставу у основној школи, иако је поживео свега 37 година, оставио је значајан траг својим педагошким и књижевним радом у српској култури. О томе сведочи богата библиографија његових радова.

SUMMARY

Joksim Markovich (Negrishori 1851 - Belgrade 1880), the schoolteacher and the author of books and manuals for teaching in primary school, although he had lived only for thirty seven years he left a significant trail in Serbian culture by his educational and literary work. The evidence for that is a rich bibliography of his works.